

Część pierwsza

Standardowe klauzule umowne

I. Wykładnia umów

1. Uwagi ogólne (cel i przedmiot wykładni)
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Metody wykładni i kolejność stosowania poszczególnych dyrektyw wykładni
 - 2.2. Okoliczności uwzględniane w toku wykładni i środki przydatne do ich wykazania
 - 2.3. Znaczenie celu umowy i zasad współzycia społecznego dla wykładni umowy
 - 2.4. Kwestionowanie rezultatu wykładni umowy przyjętej przez sąd – dopuszczalność zaskarżenia i postać zarzutów
3. Orzecznictwo
4. Umowne kształtowanie sposobu dokonywania wykładni i jej rezultatu
 - 4.1. Przykłady klauzul umownych dotyczących wykładni umowy
 - 4.2. Ogólna charakterystyka klauzul umownych dotyczących wykładni umowy
 - 4.3. Znaczenie prawne klauzul umownych dotyczących wykładni i kwalifikacji umowy

II. Postanowienia umowne dotyczące powstania, zmiany lub zakończenia umownego stosunku prawnego

A. Klauzule wskazujące miejsce zawarcia umowy

1. Przykłady sposobów wskazania w umowie miejsca jej zawarcia
2. Komentarz praktyczny
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

B. Klauzule wskazujące czas zawarcia umowy

1. Przykłady sposobów wskazania czasu zawarcia umowy
2. Komentarz praktyczny
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

C. Klauzule (re)negocjacyjne

1. Przykłady klauzul (re)negocjacyjnych
2. Komentarz praktyczny

- 2.1. Uwagi ogólne
- 2.2. Skutki prawne
 - 2.2.1. Klauzula zobowiązująca do (re)negocjacji jako odrębna (dodatkowa) umowa
 - 2.2.2. Treść zobowiązania do negocjacji
 - 2.2.3. Skutki niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania do negocjacji
 - 2.2.4. Zbieg odpowiedzialności
 - 2.2.5. Zagadnienia procesowe
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

D. Klauzule dotyczące formy następczych czynności prawnych

1. Przykłady klauzul dotyczących formy następczych czynności prawnych
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Treść klauzul dotyczących formy następczych czynności prawnych
 - 2.3. Skutki prawne
 - 2.3.1. Sankcja niedochowania formy
 - 2.3.2. Klauzule dotyczące formy następczych czynności prawnych a art. 77 KC
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

E. Klauzule przyznające uprawnienie do odstąpienia (umowne prawo odstąpienia i odstępnę)

1. Przykłady klauzul przyznających umowne prawo odstąpienia
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Dopuszczalność stosowania umownego prawa odstąpienia
 - 2.3. Treść (elementy) klauzuli przyznającej uprawnienie do odstąpienia
 - 2.4. Skutki prawne wykonania prawa odstąpienia
 - 2.5. Szczególne zagadnienia związane z instytucją odstępnego
 - 2.6. Oświadczenie o odstąpieniu od umowy a wielość podstaw do odstąpienia
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

F. Umowne terminy zawite

1. Przykłady umownych terminów zawitych
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne
 - 2.2.1. Klauzule umowne modyfikujące ustawowe terminy zawite
 - 2.2.2. „Czyste” terminy zawite
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

G. Klauzule dotyczące wypowiedzenia umowy

1. Przykłady klauzul przewidujących możliwość wypowiedzenia umowy
2. Komentarz praktyczny
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

H. Klauzule dotyczące cesji wierzytelności

1. Przykłady klauzul dotyczących przelewu wierzytelności
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.1.1. Wprowadzenie
 - 2.1.2. Zbywalność wierzytelności
 - 2.1.3. Ograniczenia cesji
 - 2.1.4. Zmienność wierzytelności a cesja
 - 2.1.5. *Pactum de non cedendo* a cesja
 - 2.1.6. Cesja całej wierzytelności czy jej części
 - 2.1.7. Cesja wierzytelności przyszłych
 - 2.2. Sposób cedowania wierzytelności
 - 2.2.1. Wprowadzenie
 - 2.2.2. Cesja wierzytelności czy zbioru wierzytelności
 - 2.3. Transfer umowy a cesja wierzytelności
 - 2.4. Postanowienia umowne dotyczące cesji
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

I. Klauzule dotyczące waloryzacji

1. Przykłady klauzul dotyczących waloryzacji
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi wprowadzające
 - 2.2. Wartość pieniądza: nominalizm czy waloryzacja?
 - 2.3. Zakres obowiązywania zasady nominalizmu
 - 2.4. Wady zasady nominalizmu
 - 2.5. Zasada waloryzacji
 - 2.6. Waloryzacja umowna
 - 2.6.1. Uwagi wstępne

2.6.2. Waloryzacja umowna – przypadek szczególny

2.6.3. Waloryzacja umowna – mierniki wartości

3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

J. Klauzule prowadzące do przedłużenia stosunku zobowiązaniowego

1. Przykłady klauzul przedłużenia stosunku zobowiązaniowego
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne
 - 2.2.1. Klauzule przedłużenia zobowiązania – charakter prawny
 - 2.2.2. Klauzule przedłużenia stosunku zobowiązaniowego a charakter umowy i zobowiązania
 - 2.2.3. Dopuszczalność klauzul przedłużenia zobowiązania. Ograniczenia ustawowe
 - 2.2.4. Problem formy
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

III. Postanowienia umowne dotyczące zakresu zobowiązania umownego

A. Klauzule salwatoryjne

1. Przykłady klauzul salwatoryjnych
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne
 - 2.2.1. Znaczenie art. 58 § 3 KC
 - 2.2.2. Praktyczne konsekwencje stosowania klauzul salwatoryjnych
 - 2.2.3. Brak skutków prawnych klauzul salwatoryjnych
 - 2.2.4. Charakter prawny i skutki naruszenia zobowiązania stron wyrażonego w klauzuli salwatoryjnej
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

B. Klauzule merger (klauzule integralności)

1. Przykłady klauzul merger
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne

- 2.2.1. Klauzule *merger* a wcześniejsze porozumienia stron
- 2.2.2. Klauzule *merger* a wykładnia umowy

C. Klauzula „integralnej części umowy”

1. Przykłady klauzul określających zakres umowy
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne
 - 2.2.1. Kwalifikacja prawna załączników
 - 2.2.2. Problem dochowania formy pisemnej – miejsce podpisu
 - 2.2.3. Dokument umowy a załączniki – kwestia „pierwszeństwa”
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

IV. Postanowienia umowne dotyczące wykonywania i skutków naruszenia umowy

A. Klauzule odsetkowe

1. Przykłady klauzul odsetkowych
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Źródła odsetek. Stopa odsetek i odsetki maksymalne
 - 2.3. Odsetki jako świadczenie uboczne
 - 2.4. Termin płatności odsetek
 - 2.5. Odsetki kapitałowe
 - 2.6. Odsetki za opóźnienie w płatności
 - 2.7. Przedawnienie świadczenia odsetkowego
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

B. Klauzule zabezpieczające należyte wykonanie umowy

1. Przykłady klauzul zabezpieczających należyte wykonanie umowy
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Zabezpieczenie należytego wykonania umowy z zamówienia publicznego
 - 2.2.1. Formy zabezpieczenia należytego wykonania umowy z zamówienia publicznego
 - 2.2.2. Orzecznictwo
 - 2.3. Gwarancja bankowa
 - 2.3.1. Charakter prawny i forma gwarancji, wpływ treści klauzul dotyczących gwarancji na jej skutki

- 2.3.2. Wnioski i wskazówki
- 2.3.3. Orzecznictwo

2.4. Akredytywa

- 2.4.1. Charakter prawny, treść, forma i rodzaje akredytywy
- 2.4.2. Wnioski i wskazówki
- 2.4.3. Orzecznictwo
- 2.5. Gwarancja ubezpieczeniowa
 - 2.5.1. Charakter prawny gwarancji, wpływ treści klauzul dotyczących gwarancji na jej skutki
 - 2.5.2. Wnioski i wskazówki
 - 2.5.3. Orzecznictwo
- 2.6. Kaucja (gwarancyjna)
 - 2.6.1. Charakter prawny i skutki kaucji
 - 2.6.2. Wnioski i wskazówki
 - 2.6.3. Orzecznictwo
- 2.7. Gwarancja zapłaty za roboty budowlane
 - 2.7.1. Charakterystyka instytucji gwarancji zapłaty
 - 2.7.2. Wnioski i wskazówki
 - 2.7.3. Orzecznictwo
- 2.8. Poręczenie
 - 2.8.1. Charakter prawny i funkcje poręczenia
 - 2.8.2. Wnioski i wskazówki
 - 2.8.3. Orzecznictwo
- 2.9. Kumulatywne przystąpienie do długu
 - 2.9.1. Charakter prawny kumulatywnego przystąpienia do długu
 - 2.9.2. Wnioski i wskazówki
 - 2.9.3. Orzecznictwo

C. Klauzula płatności bezgotówkowej

1. Przykłady klauzul zapłaty bezgotówkowej
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

D. Klauzule dotyczące waluty

1. Przykłady klauzul dotyczących waluty
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Sposoby zapłaty
 - 2.3. Waluta świadczenia
 - 2.3.1. Swoboda stron w ustaleniu waluty
 - 2.3.2. Swoboda w stosunkach pozaumownych
 - 2.4. Waluta długu i waluta świadczenia
 - 2.4.1. Uwagi wprowadzające
 - 2.4.2. Dług efektywny *de lege lata*
 - 2.4.3. Przypadek szczególny
 - 2.5. Dług płatny w walucie polskiej

- 2.5.1. Uwagi wprowadzające
- 2.5.2. Ustalenie rozmiaru świadczenia
 - 2.5.2.1. Zasada
 - 2.5.2.2. Wyjątek

- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecznictwo

E. Umowne fikcje doręczenia

- 1. Przykłady umownych fikcji doręczenia
- 2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne
 - 2.2.1. Treść art. 61 KC
 - 2.2.2. Zakres zastosowania i znaczenie prrte art. 61 KC
 - 2.2.3. Praktyczne znaczenie umownych fikcji doręczenia

- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecznictwo

F. Klauzule kasatoryjne (*lex commissoria*)

- 1. Przykłady klauzul kasatoryjnych
- 2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. *Lex commissoria* a pozostałe klauzule kasatoryjne: ustawowe czy umowne prawo odstąpienia?
 - 2.3. *Lex commissoria*: sposób zastrzeżenia, skutki prawne odstąpienia
 - 2.4. Pozostałe klauzule kasatoryjne – odesłanie

- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecznictwo

G. Klauzule zastępczego wykonania zobowiązań

- 1. Przykłady klauzul zastępczego wykonania zobowiązań
- 2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Kodeksowa regulacja zastępczego wykonania zobowiązania i jej umowne modyfikacje

- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecznictwo

H. Klauzula zadatku

- 1. Przykłady klauzul dotyczących zadatku
- 2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Znaczenie art. 394 KC
 - 2.2. Ustanowienie zadatku według art. 394 KC
 - 2.2.1. Przedmiot zadatku
 - 2.2.2. Wartość przedmiotu zadatku
 - 2.2.3. Wydanie przedmiotu zadatku

- 2.2.3.1. Chwila wydania przedmiotu zadatku
- 2.2.3.2. Realny charakter klauzuli zadatku

- 2.2.4. Klauzula dotycząca zadatku jako dodatkowe zastrzeżenie umowne
- 2.3. Skutki prawne ustanowienia zadatku według art. 394 KC

- 2.3.1. Przypadek niewykonania umowy przez jedną ze stron z powodu okoliczności, za które ponosi ona wyłączną odpowiedzialność
- 2.3.2. Przypadek wykonania umowy
- 2.3.3. Przypadek rozwiązania umowy i jej niewykonania z powodu okoliczności, za które żadna ze stron nie ponosi odpowiedzialności albo za które odpowiedzialność ponoszą obie strony
- 2.3.4. Wymagalność roszczenia i termin jego przedawnienia

- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecznictwo

I. Klauzula zaliczki

- 1. Przykłady klauzul dotyczących zaliczki
- 2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne
- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecznictwo

J. Klauzula kary umownej

- 1. Przykłady klauzul dotyczących kary umownej
- 2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Ustanowienie kary umownej
 - 2.1.1. Zakres zastosowania kary umownej
 - 2.1.2. Przedmiot kary umownej i jego wartość
 - 2.1.3. Klauzula dotycząca kary umownej jako dodatkowe zastrzeżenie umowne
 - 2.2. Skutki prawne ustanowienia kary umownej
 - 2.2.1. Zagadnienia ogólne
 - 2.2.2. Rodzaje kar umownych
 - 2.2.3. Relacja pomiędzy karą umowną a roszczeniem o wykonanie zobowiązania
 - 2.2.4. Miarkowanie kary umownej
 - 2.2.5. Przedawnienie roszczenia z tytułu kary umownej
- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecznictwo

K. Klauzule dotyczące modyfikacji terminu spełnienia świadczenia a problematyka przedawnienia roszczeń

1. Przykłady klauzul modyfikujących termin spełnienia świadczenia
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne w kontekście przedawnienia
 - 2.2.1. Znaczenie art. 119 KC
 - 2.2.2. Ocena konsekwencji prawnych modyfikacji terminu spełnienia świadczenia oznaczonego w umowie dla biegu przedawnienia roszczeń
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

L. Klauzule dotyczące odpowiedzialności kontraktowej

1. Przykłady klauzul dotyczących odpowiedzialności kontraktowej
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Zakres odpowiedzialności
 - 2.3. Modyfikacja odpowiedzialności
 - 2.3.1. Uwagi wprowadzające
 - 2.3.2. Modyfikacja odpowiedzialności – *pactum de non petendo*?
 - 2.3.3. Modyfikacja odpowiedzialności – inna sankcja
 - 2.3.4. Modyfikacja odpowiedzialności – zakres okoliczności obciążających dłużnika
 - 2.3.5. Modyfikacja odpowiedzialności – zmiana innych przesłanek
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

M. Klauzule umowne wyłączające lub ograniczające zbieg roszczeń odszkodowawczych (art. 443 KC)

1. Przykłady klauzul wyłączających lub ograniczających zbieg roszczeń odszkodowawczych
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne na tle art. 443 KC
 - 2.2. Dopuszczalność i konsekwencje praktyczne postanowień umownych wyłączających lub ograniczających możliwość występowania z roszczeniami z tytułu odpowiedzialności deliktowej w przypadkach zaistnienia zbiegu tych roszczeń z roszczeniami

wywodzonymi z odpowiedzialności z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania

3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

V. Pozostałe postanowienia umowne

A. Wybór prawa właściwego (klauzula wyboru prawa)

1. Przykłady klauzul wyboru prawa
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Zagadnienia ogólne
 - 2.2. Klauzula wyboru prawa a umowa podstawowa
 - 2.3. Rodzaje wyboru prawa przewidziane w klauzuli
 - 2.3.1. Wybór uprzedni i następczy
 - 2.3.2. Wybór prosty, częściowy, złożony
 - 2.4. Przedmiot wyboru prawa właściwego
 - 2.5. Ograniczenia wyboru prawa
 - 2.5.1. Ograniczenie o charakterze ogólnym
 - 2.5.2. Ograniczenie dotyczące umów przewozu osób
 - 2.5.3. Ograniczenie dotyczące umów konsumenckich
 - 2.5.4. Ograniczenie dotyczące umów ubezpieczenia
 - 2.5.5. Ograniczenie dotyczące indywidualnych umów o pracę
 - 2.6. Skutki dokonanego wyboru prawa
 - 2.7. Wybór prawa a regulacja prawa jednolitego
 - 2.8. Klauzule usztywniające wybór prawa właściwego
3. Wybór prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych wykazujących związek z zobowiązaniem umownym
4. Wnioski i wskazówki
5. Orzecznictwo

B. Klauzule jurysdykcyjne (prorogacyjna i derogacyjna)

1. Przykłady klauzul jurysdykcyjnych
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Zagadnienia ogólne
 - 2.2. Treść umowy jurysdykcyjnej (klauzuli)
 - 2.2.1. Umowa ustanawiająca jurysdykcję sądów państwa członkowskiego UE

- 2.2.2. Umowa ustanawiająca jurysdykcję sądów państwa niebędącego państwem członkowskim UE lub Danii
- 2.3. Forma umowy jurysdykcyjnej (klauzuli)
 - 2.3.1. Umowa ustanawiająca jurysdykcję sądów państwa członkowskiego UE
 - 2.3.2. Umowa ustanawiająca jurysdykcję sądów państwa niebędącego państwem członkowskim UE lub Danii
- 2.4. Umowa podstawowa a klauzula jurysdykcyjna
- 2.5. Ograniczenia dotyczące zawierania umów jurysdykcyjnych
 - 2.5.1. Umowa ustanawiająca jurysdykcję sądów państwa członkowskiego UE
 - 2.5.2. Umowa ustanawiająca jurysdykcję sądów państwa niebędącego państwem członkowskim UE lub Danii
- 2.6. Skutki i charakter klauzul jurysdykcyjnych
- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecnictwo

C. Klauzula dotycząca właściwości miejscowej sądu (*prorogatio fori*)

- 1. Przykładowe klauzule
- 2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Zagadnienia ogólne
 - 2.2. Treść umowy
 - 2.3. Forma umowy
 - 2.4. Ograniczenia w zakresie kształtowania właściwości miejscowej sądu
 - 2.5. Skutki klauzuli właściwości miejscowej sądu
- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecnictwo

D. Zapis na sąd polubowny

- 1. Przykłady zapisów na sąd polubowny
- 2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Dopuszczalne konstrukcje zapisu na sąd polubowny
 - 2.2. Praktyczne konsekwencje stosowania zapisu na sąd polubowny
- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecnictwo

E. Klauzule poufności

- 1. Przykłady klauzul poufności
- 2. Komentarz praktyczny

- 2.1. Uwagi ogólne
- 2.2. Skutki prawne
 - 2.2.1. Klauzule zobowiązujące do zachowania poufności – charakter prawny
 - 2.2.2. Zasięg podmiotowy zobowiązania do zachowania poufności
 - 2.2.3. Czasowy zasięg zobowiązania do zachowania poufności
 - 2.2.4. Skutki naruszenia zobowiązania do zachowania poufności
 - 2.2.5. Klauzule poufności a ustawowa ochrona informacji
- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecnictwo

F. Klauzule języka umowy

- 1. Przykłady klauzul języka umowy
- 2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne
- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecnictwo

G. Klauzula zakazu konkurencji

- 1. Przykładowe klauzule
- 2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Zagadnienia ogólne
 - 2.2. Treść klauzuli zakazu konkurencji
 - 2.2.1. Zakaz konkurencji w umowie agencyjnej
 - 2.2.2. Zakaz konkurencji w pozostałych umowach cywilnoprawnych
 - 2.2.3. Zakaz konkurencji w trakcie trwania i po ustaniu stosunku pracy
 - 2.3. Skutki klauzuli zakazu konkurencji
 - 2.4. Naruszenie zakazu konkurencji
- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzecnictwo

H. Zapewnienia i oświadczenia (*representation and warranties*)

- 1. Przykładowe klauzule
- 2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Zagadnienia ogólne
 - 2.2. Klauzula zawierająca oświadczenia i zapewnienia
 - 2.3. Skutki oświadczeń i zapewnień zamieszczonych w umowie
- 3. Wnioski i wskazówki
- 4. Orzeczenia

I. Oświadczenia dotyczące uznania roszczenia a przerwanie biegu przedawnienia roszczeń

1. Przykłady oświadczeń dotyczących uznania roszczenia
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne
 - 2.2.1. Oświadczenia uznawane za uznanie roszczenia
 - 2.2.2. Znaczenie art. 123 i 124 KC. Konsekwencje prawne uznania roszczenia dla biegu terminu przedawnienia
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

J. Oświadczenie o zrzeczeniu się korzystania z zarzutu przedawnienia

1. Przykłady oświadczeń woli obejmujących zrzeczenie się korzystania z zarzutu przedawnienia
2. Komentarz praktyczny
 - 2.1. Uwagi ogólne
 - 2.2. Skutki prawne
 - 2.2.1. Znaczenie art. 117 § 2 KC
 - 2.2.2. Oświadczenia kwalifikowane jako zrzeczenie się
 - 2.2.3. Konsekwencje prawne zrzeczenia się korzystania z zarzutu przedawnienia
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

K. Klauzula „osoby odpowiedzialnej za realizację umowy”

1. Przykłady klauzuli „osoby odpowiedzialnej za realizację umowy”

2. Komentarz praktyczny

- 2.1. Uwagi ogólne
- 2.2. Skutki prawne
 - 2.2.1. Odpowiedzialność dłużnika za działania i zaniechania osoby odpowiedzialnej za realizację umowy
 - 2.2.2. Sytuacja prawna osoby wskazanej jako odpowiedzialna za realizację umowy
 - 2.2.3. Odbiór świadczenia przez osobę odpowiedzialną za realizację umowy
 - 2.2.4. Modyfikacje umowy dokonywane przez osobę odpowiedzialną za jej realizację

3. Wnioski i wskazówki

4. Orzecznictwo

L. Klauzule dotyczące stosowania Kodeksu cywilnego

1. Przykłady klauzul dotyczących stosowania Kodeksu cywilnego
2. Komentarz praktyczny
3. Wnioski i wskazówki
4. Orzecznictwo

VI. List intencyjny (letter of intent)

1. Przykładowe postanowienia
2. Komentarz praktyczny
3. Skutki prawne listu intencyjnego
4. Wnioski i wskazówki
5. Orzecznictwo

I. Wykładnia umów

1. Uwagi ogólne (cel i przedmiot wykładni) | 2. Komentarz praktyczny | 2.1. Metody wykładni i kolejność stosowania poszczególnych dyrektyw wykładni | 2.2. Okoliczności uwzględniane w toku wykładni i środki przydatne do ich wykazania | 2.3. Znaczenie celu umowy i zasad współżycia społecznego dla wykładni umowy | 2.4. Kwestionowanie rezultatu sądowej wykładni umowy: dopuszczalność zaskarżenia i postać zarzutów | 3. Orzecznictwo | 4. Umowne kształtowanie sposobu dokonywania wykładni i jej rezultatu | 4.1. Przykłady klauzul umownych dotyczących wykładni umowy | 4.2. Ogólna charakterystyka klauzul umownych dotyczących wykładni przyjętej przez sąd – umowy | 4.3. Znaczenie prawne klauzul umownych dotyczących wykładni i kwalifikacji umowy

1. Uwagi ogólne (cel i przedmiot wykładni)

Przepisy Kodeksu cywilnego nie posługują się pojęciem „wykładnia umów”, choć oczywiście problematykę wykładni umów regulują. Z uwagi na budowę systemu prawa prywatnego, wykładnia umów stanowi część szerszego co do zakresu uregulowania poświęconego wykładni oświadczeń woli, dla którego **podstawowe znaczenie ma art. 65 KC**. Nie ulega wątpliwości, że do wykładni umów stosuje się zarówno – wprost odnoszący się do umowy – § 2, jak i § 1 art. 65 KC. | Podstawa prawna

Chociaż jest oczywiste że dokonywać wykładni oświadczeń woli (umowy) może w zasadzie każdy, kto chce poznać jego sens, w praktyce obrotu doniosłość uzyskuje jedynie wykładnia miarodajna prawnie, dokonywana przez organ stosujący prawo, przede wszystkim przez sąd. Ten ostatni jest adresatem wyrażonych w art. 65 KC dyrektyw określających, **jak należy tłumaczyć umowę czy konkretne jej postanowienia**. Świadomość tych dyrektyw interpretacyjnych jest jednak potrzebna nie tylko sądowi, ale każdemu uczestnikowi obrotu. Z całą pewnością jest ona niezbędna samym stronom umowy czy osobom dokumentującym umowę (np. pracownikom). Bez tej świadomości trudno jest zredagować obejmujący umowę dokument w sposób **zabezpieczający należycie interesy stron transakcji**. Towarzysząca redagowaniu dokumentu umowy znajomość dyrektyw, którymi w razie sporu będzie się kierował sąd interpretujący umowę pozwala zmniejszyć ryzyko **rozbieżności między tym, co uczestnicy obrotu chcą osiągnąć zawierając umowę, a tym, co rzeczywiście w sferze skutków prawnych osiągają**. | Praktyczne znaczenie dyrektyw wykładni umowy
| Niejednolity status prawny postanowień umownych

Przepis art. 65 KC nie tylko jest podstawą dla określenia **znaczenia oświadczeń woli** stron umowy, ale służy także **ustaleniu, czy określone zachowania (wypowiedzi) stron w ogóle stanowią oświadczenia woli**. Obie kwestie składają się na problematykę wykładni oświadczeń woli [Z. Radwański, w: Z. Radwański (red.), System Prawa Prywatnego, t. 2, Część ogólna, Warszawa 2008, s. 40 i n.; P. Machnikowski, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2014, s. 162; W. Robaczyński, w: M. Pyziak-Szafnicka (red.), Kodeks cywilny. Część ogólna, Warszawa 2009, s. 680; J. Grykiel, w: J. Grykiel, M. Lemkowski (red.), Czynności prawne. Art. 56–81 KC. Komentarz, Warszawa 2010, s. 169; wyr. SN z 22.6.2006 r., V CSK 70/06, Legalis; wyr. SN z 14.5.2009 r., I CSK 401/08, Legalis]. Z punktu widzenia zagadnień poruszanych w tym opracowaniu, należy więc zauważyć, że wyrażone w art. 65 KC dyrektywy wykładni mają znaczenie przede wszystkim dla ustaleń w przedmiocie tego, **czy konkretna klauzula umowna stanowi część umowy w sensie prawnym (czy jest oświadczeniem woli)**, czy też nie ma takiego charakteru (jest np. wyłącznie | Zakres zastosowania art. 65 KC
| Wykładnia umów – zakres zagadnienia

oświadczeniem wiedzy) i może być uznana jedynie za część umowy rozumianej potocznie jako dokument, na który składają się treści o różnym statusie prawnym (zob. *R. Strugała*, Standardowe klauzule umowne: adaptacyjne, salwatoryjne, merger, interpretacyjne oraz pactum de forma, Warszawa 2013, s. 23 i 32). Zastosowanie dyrektyw interpretacyjnych wynikających z art. 65 KC jest oczywiście przydatne także **dla określenia treści umowy**. Przed zmianą stanu prawnego mogły być one jednak stosowane tylko w celu określenia treści dokonanej w umowie regulacji, nie zaś do ustalania znaczenia zamieszczonych w dokumencie umownym oświadczeń niebędących oświadczeniami woli (np. oświadczeń wiedzy). Wyrażony w orzecznictwie pogląd, zgodnie z którym oświadczenia wiedzy nie podlegają wykładni z zastosowaniem art. 65 KC (wyr. SN z 11.2.2005 r., I PK 178/04, Legalis; wyr. SN z 22.11.2001 r., I PKN 700/00, OSNP 2003, Nr 21, poz. 517; zob. jednak wyr. SN z 18.1.2012 r., II CSK 157/11, Legalis) przekonująco uzasadniał taki wniosek. Jego akceptacja oznaczała, że ustalenie, czy konkretne postanowienie umowne jest oświadczeniem woli (tzn. czy może być zrozumiane jako **wyrażające adresowane do stron normy postępowania**), czy też jest wyłącznie oświadczeniem wiedzy (tzn. może być zrozumiane jedynie jako **informujące o określonych faktach, np. wiedzy stron o pewnych okolicznościach towarzyszących zawarciu umowy**) powinno się odbywać przy zastosowaniu dyrektyw określonych w art. 65 KC. W zależności od ustalonego w ten sposób charakteru prawnego konkretnego postanowienia umownego, przypisanie postanowieniu określonego znaczenia odbywać się natomiast powinno z zastosowaniem odmiennych dyrektyw interpretacyjnych. O ile wykładnia zamieszczonych w dokumencie oświadczeń woli wymagała sięgnięcia do reguł, które przewidział ustawodawca w art. 65 KC, o tyle ustalenie znaczenia **wypowiedzi niemających charakteru oświadczeń woli nie odbywało się w drodze wykładni dokonywanej na podstawie tego przepisu** (*R. Strugała*, Standardowe klauzule umowne, s. 23 i n.).

Nie powinno przy tym ulegać wątpliwości, że nawet postanowienia umowne niemające charakteru oświadczeń woli, mimo że nie służą ustanowieniu wiążących strony tej umowy norm postępowania, mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia różnego rodzaju sporów dotyczących

Wykładnia umów
a interpretacja
postanowień
niebędących
oświadczeniami woli
(poprzedni stan prawny)

umowy. **Mogą one służyć ustaleniu określonych faktów, istotnych z punktu widzenia przepisów stanowiących podstawę orzekania (art. 227 KPC)**, np. wskazując na określony stan wiedzy stron pozwalający na stwierdzenie, że jedna z nich działała pod wpływem błędu (art. 84 KC). Na potrzeby takich ustaleń dokonuje się więc, rzecz jasna, interpretacji treści, które znalazły się w umowie. Jak podkreślono, przed zmianą stanu

prawnego nie była to jednak wykładnia w rozumieniu art. 65 KC, ale interpretacja z użyciem powszechnych reguł rozumienia, to jest takich reguł, jakich używa się do interpretowania wypowiedzi językowych na co dzień, poza kontekstem stosowania prawa (zob. szerzej na ten temat *R. Strugała*, Standardowe klauzule umowne, s. 23 i n.; zob. też *K. Mularski*, Czynności podobne do czynności prawnych, Warszawa 2011, s. 303 i n.). Odbywające się w ten sposób przypisanie znaczenia określonemu postanowieniu umownemu jest częścią procesu swobodnej

Znaczenie prawne
postanowień
umownych
niebędących
oświadczeniami woli

oceny dowodu (*R. Strugała*, Standardowe klauzule umowne, s. 87 i n.). Inaczej niż wykładnia oświadczeń woli, nie służy ono ustaleniu przez sąd, **jakie prawa i obowiązki strony ustanowiły** (za pośrednictwem wyrażonych w umowie norm postępowania), ale wykryciu przebiegu rzeczywistych procesów myślowych stron umowy, dzięki któremu konkretne postanowienia umowy mogą być uznane przez sąd za wiarygodny dowód pewnych faktów istotnych dla sprawy (*R. Strugała*, Standardowe klauzule umowne, s. 84 i n.; zob. też *K. Mularski*, Czynności podobne, s. 303 i n.). Najczęściej chodzi o fakty takie, jak stan wiedzy czy świadomości stron umowy, istotne dla stosowania wielu przepisów prawa cywilnego (np. o błędzie). Nie musi jednak chodzić wyłącznie o takie fakty.

Praktyczne konsekwencje dokonanego wyżej rozróżnienia pomiędzy dokonywaną na podstawie art. 65 KC wykładnią oświadczeń woli, a interpretowaniem postanowień niemających takiego charakteru nie były tak daleko idące, jak by się to mogło wydawać. Określone **Uwagi teoretyczne** ustawowo reguły wykładni oświadczeń woli wyrażają takie dyrektywy interpretacyjne, dzięki którym możliwe jest nadanie oświadczeniom woli znaczenia pożądanego z punktu widzenia wartości, których urzeczywistnienie jest rolą prawa (np. zgodność z zasadami współżycia społecznego). Reguły wykładni oświadczeń woli stanowią więc środek pozwalający na przypisanie tym oświadczeniom znaczenia miarodajnego prawnie, które różnić się może od znaczenia, jakie nadanoby im, gdyby stosować powszechne reguły interpretacji. Jednocześnie jednak większość dyrektyw wykładni wyrażonych w art. 65 KC to dyrektywy mające swoje umocowanie w tzw. prawach nauki. Oznacza to, że w art. 65 KC ustawodawca respektuje ogólne reguły interpretacji wypowiedzi i zachowań ludzi, modyfikując je jedynie na potrzeby procedury, jaką jest wykładnia oświadczeń woli.

Jak się wydaje, najistotniejsze różnice pomiędzy obydwiema grupami reguł sprowadzały się do tego, że sąd ustalając znaczenie postanowień umownych, co do których stwierdził, że nie stanowią one oświadczeń woli (nie mają na celu ustanowienia norm postępowania) nie mógł **kierować się zasadami współżycia społecznego** jako dyrektywą wykładni **Zasady współżycia społecznego** (por. art. 65 § 1 KC). Dokonywana przez sąd interpretacja tych postanowień powinna zatem zmierzać do ustalenia rzeczywistych zamiarów strony, bez względu na to, czy zamieszczenie w umowie tak zinterpretowanej klauzuli prowadzi do powstania skutków prawnych zgodnych czy niezgodnych z zasadami współżycia społecznego (*R. Strugała*, Standardowe klauzule umowne, s. 215 i n.). Zasadne jest również przyjęcie, że przy interpretacji tego rodzaju postanowień sąd – inaczej niż przy wykładni postanowień wyrażających normy postępowania – nie powinien kierować się celem stron umowy (zob. *K. Mularski*, Czynności podobne, s. 332). Dla interpretacji postanowień niemających charakteru oświadczeń woli istotna jest natomiast, przewidziana także w art. 65 KC, reguła o **konieczności uwzględniania kontekstu**, która zakazuje interpretować wypowiedź w oderwaniu od innych wypowiedzi oraz kontekstu sytuacyjnego. **Reguła wspólna**

Opisane wyżej różnice w sposobie interpretowania przez sądy poszczególnych postanowień umownych, w zależności od ich rodzaju, rzadko były akcentowane w literaturze prawniczej. Ich wskazanie wydaje się jednak przydatne dla praktyki. Potrzeby praktyki sprawiają, że dokumenty umowne wykorzystywane w obrocie prawnym coraz częściej są czymś więcej niż oświadczeniami woli tworzącymi jednorodny stosunek cywilnoprawny. Szczególnie w stosunkach dwustronnie profesjonalnych, których dotyczy to opracowanie, umowy oraz wzorce umów najczęściej są **tekstami złożonymi, realizującymi wiele funkcji**. Oprócz postanowień **Złożona treść umowy** kształtujących uprawnienia i obowiązki stron dotyczące zasadniczego przedmiotu umowy, zawierają one postanowienia, które kształtują **poboczne zobowiązania**, niemające samodzielnego sensu gospodarczego (np. zobowiązanie do renegotjacji świadczenia z umowy głównej, zobowiązanie do zachowania poufności). Poza tym, zarówno umowy, jak i wzorce umowne częstokroć zawierają także postanowienia o statusie odmiennym od oświadczenia woli, w tym przede wszystkim **klauzule będące oświadczeniami wiedzy**. Taka tendencja rodzi potrzebę specyficznego podejścia do treści umowy, rozumianej szeroko jako wszelkie postanowienia ujęte w dokumencie [por. *P. Machnikowski*, w: *E. Łętowska* (red.), System Prawa Prywatnego, t. 5, Prawo zobowiązań – część ogólna, Warszawa 2013, s. 504 i n.]. Opisane właśnie różnice po wejściu w życie (8.9.2016 r.) ustawy z 10.7.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1311 ze zm.)

częściowo przestały mieć znaczenie. Na mocy tej ustawy do Kodeksu cywilnego został dodany art. 65¹ KC, nakazujący do oświadczeń innych niż oświadczenia woli stosować odpowiednio przepisy o oświadczeniach woli. Zmiana taka powoduje, że interpretacja klauzul umownych niebędących oświadczeniami woli odbywać się będzie w sposób jeszcze bardziej zbliżony do wykładni oświadczeń woli. **Wydaje się jednak, że nie wszystkie spośród wskazanych wyżej różnic straciły na znaczeniu – art. 65¹ KC nakazuje do oświadczeń innych niż oświadczenia woli stosować przepisy o oświadczeniach woli jedynie odpowiednio, co zakłada jednak możliwość występowania pewnych różnic między dyrektywami wykładni obu kategorii oświadczeń.**

Zarówno dla ustalenia, że dane postanowienie umowne jest oświadczeniem woli, jak i dla określenia treści wyrażonej w nim regulacji, wykładni podlega całość dokumentu umownego wraz z okolicznościami towarzyszącymi jego sporządzeniu (w tym także wypowiedziami stron nieujętych w dokumencie). Uwzględnienie brzmienia językowego umowy nie kończy bowiem

Przedmiot wykładni | jej wykładni. W literaturze i orzecznictwie nie budzi wątpliwości, że **prawidłowa wykładnia oświadczenia woli wymaga uwzględnienia również jego kontekstu językowego i sytuacyjnego** (P. Machnikowski, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny, 2014, s. 165 i n.; J. Grykiel, w: J. Grykiel, M. Lemkowski (red.), Czynności prawne. Art. 56–81 KC, 2010, s. 184 i n.; wyr. SN z 20.1.2011 r., I CSK 173/10, Legalis; wyr. SN z 29.1.2002 r., V CKN 679/00, Legalis; wyr. SN z 24.6.2014 r., I CSK 392/13, Legalis; wyr. SN z 3.12.2014 r., I CSK 318/13, Legalis; wyr. SA w Lublinie z 8.9.2015 r., I ACa 208/15, Legalis). Interpretacja konkretnego postanowienia nie może się więc odbywać w oderwaniu od pozostałych postanowień danej umowy (por. wyr. SN z 12.4.2013 r., IV CSK 569/12, Legalis; wyr. SA w Szczecinie z 18.6.2014 r., I ACa 315/14, Legalis; zob. też J. Grykiel, w: J. Grykiel, M. Lemkowski (red.), Czynności prawne. Art. 56–81 KC, 2010, s. 184). Co więcej, w toku wykładni, należy również brać pod uwagę ewentualne powiązania pomiędzy kilkoma umowami, co sprowadza się do konieczności uwzględnienia np. treści umowy ramowej przy interpretacji postanowień umów wykonawczych (J. Grykiel, w: J. Grykiel, M. Lemkowski (red.), Czynności prawne. Art. 56–81 KC, 2010, s. 185).

Omówione właśnie reguły dotyczące przedmiotu wykładni świadczą o odrzuceniu akceptowanego w starszym orzecznictwie poglądu jakoby wykładnia oświadczeń woli podlegała zasadzie wyrażonej w paremii *clara non sunt interpretanda*. Zgodnie z nią, postanowienia umowy niebudzące wątpliwości (jasne) w ogóle nie podlegają wykładni i nie stosuje się do nich art. 65 KC.

Zasada omnia sunt interpretanda | Obecnie dominujące w literaturze i orzecznictwie jest podejście wręcz odwrotne. Za obowiązującą uważa się zasadę *omnia sunt interpretanda* (Z. Radwański, w: Z. Radwański (red.), System Prawa Prywatnego, t. 2, 2008, s. 54; J. Grykiel, w: J. Grykiel, M. Lemkowski (red.), Czynności prawne. Art. 56–81 KC, 2010, s. 169; P. Machnikowski, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny, 2014, s. 163; wyr. SN: z 7.12.2000 r., II CKN 351/00, OSN 2001, Nr 6, poz. 95; z 25.3.2004 r., II CK 116/03, Legalis; wyr. SA w Katowicach z 16.4.2013 r., V ACa 56/13, Legalis). Jej akceptacja oznacza, że po uwzględnieniu celów stron czy kontekstu, w jakim została zawarta umowa (wskazującego, jak strony rzeczywiście rozumiały składane oświadczenia woli lub jak powinny je były rozumieć) wykładnia umowy może prowadzić do nadania umowie **znaczenia odmiennego od dosłownego brzmienia**, to znaczy odmiennego od znaczenia, jakie należałoby jej nadać biorąc pod uwagę wyłącznie powszechne reguły języka (wyr. SN z 25.3.2004 r., II CK 116/03, Legalis). Umowa podlega więc wykładni nawet wówczas, gdy jej znaczenie jest „jasne” w świetle reguł językowych (wyr. SN z 25.3.2004 r., II CK 116/03, Legalis; wyr. SA w Katowicach z 16.4.2013 r., V ACa 56/13, Legalis).

2. Komentarz praktyczny

2.1. Metody wykładni i kolejność stosowania poszczególnych dyrektyw wykładni

W literaturze, a także w orzecznictwie, poszczególne dyrektywy wykładni umów porządkuje się wyróżniając tzw. metody wykładni. Ich wyróżnianie prowadzi do usystematyzowania dyrektyw interpretacyjnych według pewnych **wartości, które miałyby wyznaczać** Kryterium wyróżnienia **kierunek działań interpretacyjnych** (Z. Radwański, Wykładnia oświadczeń woli, s. 46 i n.; *tenże*, w: Z. Radwański (red.), System Prawa Prywatnego, t. 2, 2008, s. 48 i n.). Wartości takie to rzeczywiste intencje (wola) osoby podejmującej zachowania kwalifikowane jako złożenie oświadczenia woli oraz zaufanie, jakie zachowanie to wzbudza u uczestników obrotu (adresata oświadczenia). Akceptacja pierwszej z tych wartości jest jednoznaczna z nadawaniem oświadczeniu woli w procesie interpretacji znaczenia oddającego rzeczywisty zamiar składającego oświadczenie. Rezultat wykładni prowadzonej przy użyciu dyrektyw odwołujących się do tej wartości ma więc maksymalnie wiernie odzwierciedlać intencje i wyobrażenia tej osoby co do skutków, jakie oświadczenie woli miało wywołać. Przyjęcie drugiej ze wskazanych wartości prowadzi z kolei do ustalenia znaczenia oświadczenia woli uzasadnionego w świetle pewnych obiektywnych reguł, oderwanych od percepcji osoby składającej oświadczenie. Jest to znaczenie, jakie zachowaniu (wypowiedzi) będącemu przedmiotem interpretacji postrzeganemu w jego kontekście nadałaby rozsądna osoba.

Dyrektywy wykładni nastawione na poznanie intencji (rzeczywistej woli) składającego oświadczenie składają się na tzw. **metodę subiektywną** (subiektywno-indywidualną). Z kolei metoda grupująca dyrektywy nastawione na ochronę zaufania innych uczestników obrotu nazywana jest **metodą obiektywną**. W przypadku umów literatura i orzecznictwo przyjmuje bez zastrzeżeń, że podlegają one wykładni dokonywanej według reguł tzw. **metody kombinowanej** (P. Machnikowski, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny, Metody wykładni Metoda kombinowana 2014, s. 163; J. Grykiel, w: J. Grykiel, M. Lemkowski (red.), Czynności prawne. Art. 56–81 KC, 2010, s. 176 oraz wskazane tam bogate orzecznictwo; wyr. SN: z 20.1.2011 r., I CSK 193/10, Legalis; z 15.10.2010 r., V CSK 36/10, Legalis; z 7.3.2007 r., II CSK 489/06, Legalis; z 26.10.2006 r., I CSK 171/06, Legalis; z 12.4.2013 r., IV CSK 569/12, Legalis; z 3.12.2014 r., I CSK 318/13, Legalis; wyr. SA w Krakowie z 4.11.2014 r., I ACa 733/14, Legalis; wyr. SA w Warszawie z 28.10.2013 r., VI ACa 911/13, Legalis). Stosownie do jej nazwy, metoda ta zakłada **możliwość uwzględnienia w procesie wykładni zarówno rzeczywistych intencji, jak i zaufania stron umowy**. Jako taka obejmuje ona dyrektywy właściwe dla wykładni obiektywnej oraz dyrektywy typowe dla wykładni subiektywnej. Stosowanie metody kombinowanej w oczywisty sposób wiąże się z koniecznością ustalenia, kiedy należy się posługiwać dyrektywami wykładni subiektywnej, a kiedy – obiektywnej.

Podstawą wyboru między tymi dyrektywami jest przepis art. 65 KC, na podstawie którego wyodrębnia się **dwa etapy wykładni umowy**: pierwszy – wykładni subiektywnej – oraz drugi – wykładni obiektywnej (P. Machnikowski, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny, 2014, s. 164; W. Robaczyński, w: M. Pyziak-Szafnicka (red.), Kodeks cywilny, Fazy wykładni kombinowanej 2009, s. 682; J. Grykiel, w: J. Grykiel, M. Lemkowski (red.), Czynności prawne. Art. 56–81 KC, 2010, s. 178 i n.; uchw. SN z 29.6.1995 r., III CZP 66/95, OSNC 1995, Nr 12, poz. 168; wyr. SN z 12.4.2013 r., IV CSK 569/12, Legalis; wyr. SA w Gdańsku z 6.8.2015 r., V ACa 415/14, Legalis; wyr. SA w Warszawie z 28.10.2013 r., VI ACa 911/13, Legalis). Stosownie do art. 65 § 2 KC w pierwszej kolejności wykładnia umowy powinna uwzględniać zgodny zamiar jej stron. Na

tym etapie, przy użyciu dyrektyw wykładni subiektywnej, sąd przypisuje umowie znaczenie odpowiadające sposobowi jej rozumienia podzielanemu przez strony. Taki sposób działania sądu jest oczywisty w tych sytuacjach, w których strony w chwili sporu sądowego jednakowo rozumieją treść umowy (dając temu wyraz np. w oświadczeniach składanych w pismach procesowych). W większości takich sytuacji aktywność sądu sprowadza się w zasadzie do uznania za ustalony fakt nadania przez strony jednolitego znaczenia ustanowionej w umowie regulacji (art. 229 KPC). Ze względu na ten fakt, znaczenie takie, zgodnie z art. 65 § 2 KC zostaje przypisane umowie jako doniosłe prawnie. W związku z tym waga pierwszej fazy wykładni (i używanych w jej ramach dyrektyw wykładni subiektywnej) uwidoczni się przede wszystkim wówczas, gdy w toku postępowania treść dokonanej w umowie regulacji okazuje się sporna. Wówczas

Moment miarodajny dla oceny

etap ten polega na prowadzeniu dowodów na okoliczność tego, **jak strony rozumiały umowę w chwili miarodajnej dla wykładni, tj. w chwili jej zawarcia** (wyr. SA w Krakowie z 14.1.2015 r., I ACa 1384/14, Legalis). Przypisanie umowie znaczenia zgodnego z rzeczywistymi intencjami jednej ze stron może nastąpić w razie ustalenia, że w tej chwili druga strona takie intencje podzielała (tzn. obie strony miały zamiar wywołania dzięki zawarciu umowy tych samych skutków prawnych) lub przynajmniej była ich świadoma [P. Machnikowski, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny, 2014, s. 163; J. Grykiel, w: J. Grykiel, M. Lemkowski (red.), Czynności prawne. Art. 56–81 KC, 2010, s. 179]. Dokonanie takich ustaleń oznacza konieczność przypisania umowie znaczenia zgodnego z intencjami stron, nawet jeżeli nie jest ono zgodne z powszechnymi regułami języka i jako takie nie znajduje odzwierciedlenia w brzmieniu umowy [P. Machnikowski, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny, 2014, s. 163; J. Grykiel, w: J. Grykiel, M. Lemkowski (red.), Czynności prawne. Art. 56–81 KC, 2010, s. 179; wyr. SN z 7.11.2003 r., I CK 221/02, Legalis; wyr. SA w Warszawie z 10.3.2015 r., I ACa 1218/14, Legalis].

Jeżeli w postępowaniu nie uda się ustalić, że w chwili zawarcia umowy strony rozumiały ją jednolicie, **sąd przechodzi do drugiego etapu wykładni, tj. do fazy wykładni obiektywnej** (wyr. SN: z 20.1.2011 r., I CSK 193/10, Legalis; z 31.1.2008 r., II CSK 406/07, Legalis; z 7.3.2007 r., II CSK 489/06, Legalis; z 12.4.2013 r., IV CSK 569/12, Legalis; wyr. SA w Szczecinie z 3.7.2014 r., I ACa 247/14, Legalis; wyr. SA w Białymstoku z 27.3.2015 r., I ACa 885/14, Legalis; wyr. SA w Warszawie z 28.10.2013 r., VI ACa 911/13, Legalis). Źródłem dyrektyw tego etapu wykładni jest art. 65 § 1 KC, z którego wynika reguła, zgodnie z którą umowę należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których została zawarta, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje. Na tym etapie celem wykładni jest odtworzenie sensu konwencjonalnego (normatywnego) umowy, a nie sensu rzeczywiście nadawanego

Normatywne przypisanie znaczenia

jej przez strony. Rezultatem wykładni jest **nadanie postanowieniom umowy znaczenia ustalonego według wzorca obiektywnego**, czyli takiego, jakie powinno zostać im przypisane przez rozsądną osobę, która z należytą starannością dokonuje wykładni umowy z uwzględnieniem kontekstu jej zawarcia. Innymi słowy, na tym etapie wykładni sąd nie docieka, jak strony rozumiały postanowienia umowy, ale jak powinny je być – obiektywnie rzecz biorąc – rozumieć w świetle okoliczności, które były – lub powinny im być wiadome przy dołożeniu przez nie należytej staranności [P. Machnikowski, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny, 2014, s. 164; J. Grykiel, w: J. Grykiel, M. Lemkowski (red.), Czynności prawne. Art. 56–81 KC, 2010, s. 177; uchw. SN z 29.6.1995 r., III CZP 66/95, OSNC 1995, Nr 12, poz. 95; wyr. SA w Krakowie z 23.7.2015 r., I ACa 623/15, Legalis; wyr. SA w Warszawie z 29.11.2013 r., I ACa 891/13, Legalis; wyr. SN z 12.4.2013 r., IV CSK 569/12, Legalis; wyr. SA w Szczecinie z 3.7.2014 r., I ACa 247/14, Legalis].

W literaturze i orzecznictwie przyjmuje się, że przepisy o wykładni oświadczeń woli stosuje się także do wykładni postanowień zawartych we wzorcu umownym [M. Bednarek, w: E. Łętowska (red.), System Prawa Prywatnego, t. 5, Prawo zobowiązań – część ogólna, Warszawa 2013, s. 709; Z. Radwański, w: Z. Radwański (red.), System Prawa Prywatnego, t. 2, 2008, s. 87; J. Grykiel, w: J. Grykiel, M. Lemkowski (red.), Czynności prawne. Art. 56–81 KC, 2010, s. 178; post. SN z 22.7.2005 r., III CZP 49/05, Legalis; wyr. SN z 8.8.2001 r., I CKN 18/99, OSNC 2002, Nr 5, poz. 64; uchw. SN z 12.12.1997 r., III CZP 65/97, OSNC 1998, Nr 4, poz. 55]. W grę wchodzić może jednak tylko wykładnia obiektywna, co oznacza, że dla wykładni postanowień wzorca umownego podstawowe znaczenie mają **językowe reguły wykładni** [M. Bednarek, |Wzorce umowne w: E. Łętowska (red.), System Prawa Prywatnego, t. 5, 2013, s. 710; wyr. SN z 28.6.2017 r., IV CSK 501/16, Legalis]. W orzecznictwie dopuszczono także możliwość odwoływania się przy wykładni wzorców umownych do celu umowy, do której inkorporowany jest dany wzorzec (wyr. SN z 6.2.2015 r., II CSK 295/14, Legalis). Wbrew treści uzasadnienia, nie wydaje się jednak, by w sprawie, w której zapadło orzeczenie chodziło o cel, o którym mowa w art. 65 § 2 KC.

Celem niniejszego opracowania jest między innymi sformułowanie przydatnych dla |Zakres opracowania praktyki dyrektyw wykładni wybranych postanowień umownych, powszechnie wykorzystywanych w praktyce obrotu. Sposób ich redagowania z różnych powodów jest poddany silnej standaryzacji, przez co postanowienia te, bez względu na rodzaj umowy, w której je zastrzeżono, bardzo często brzmią niemal identycznie. Przeprowadzona w tym opracowaniu analiza wybranych postanowień umownych dokonywana jest rzecz jasna **w oderwaniu od konkretnej umowy** i towarzyszących jej okoliczności. Z tego powodu, formułowane w tym opracowaniu dyrektywy wykładni poszczególnych postanowień umownych odwołują się głównie do metody obiektywnej. Proponowana w dalszych rozdziałach interpretacja poszczególnych postanowień umownych może być uważana za miarodajną wówczas, gdy w konkretnym stanie faktycznym nie jest możliwe wykazanie, że strony nadawały im odmienne znaczenie. Zasada, zgodnie z którą umowa podlega wykładni zawsze, niezależnie od jej ewentualnej jednoznaczności na gruncie reguł językowych (*omnia sunt interpretanda*) powoduje, że nawet postanowienia brzmiące identycznie, jak te omawiane w opracowaniu, mogą w konkretnej umowie rodzić skutki zupełnie specyficzne, jeżeli tylko strony miały zgodny zamiar wywołania takich właśnie skutków. W sytuacji konfliktu co do sposobu rozumienia danej klauzuli umownej, nawet jeżeli w chwili zawarcia umowy strony rzeczywiście przypisywały jej taki sam sens, trudność udowodnienia tego faktu bardzo często i tak prowadzić musi do zastosowania przez sąd metody obiektywnej. To zaś przesądza o praktycznej przydatności wykładni standardowych postanowień umownych, nawet jeśli jest ona dokonywana w oderwaniu od konkretnej umowy. Nie należy jednak wykluczać zupełnie możliwości zastosowania tzw. wykładni subiektywnej. Jak podkreślono wyżej, sąd może bowiem stwierdzić, że między stronami doszło do porozumienia (strony zgodnie rozumiały treść umowy), również w razie sporu między stronami.

2.2. Okoliczności uwzględniane w toku wykładni i środki przydatne do ich wykazania

W literaturze kwestię okoliczności przydatnych na potrzeby wykładni oświadczeń woli |Rozróżnienie dość często omawia się łącznie, bez rozróżnienia, czy chodzi o **okoliczności przydatne dla zastosowania metody subiektywnej (stosowanej w pierwszej fazie wykładni)**, czy **obiektywnej (stosowanej w fazie drugiej)**. Tymczasem nietrudno zauważyć, że okoliczności pozwalające stwierdzić, jak strony rozumiały postanowienia umowne w chwili zawarcia umowy